

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΔΥΣΗΣ Ι

Ενότητα #7: Μεσαιωνική Δύση ΙΙ

Η γέννηση της Αγίας Αυτοκρατορίας

Νικόλαος Καραπιδάκης
Τμήμα Ιστορίας

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η γέννηση της Αγίας Αυτοκρατορίας

Μετά από τον θάνατο του καρολίγγειου αυτοκράτορα Καρόλου του Γ΄ του Χονδρού (881-887), το αυτοκρατορικό στέμμα φεύγει από τους άμεσους διαδόχους των Καρολίγγειων και μεταφέρεται σε δευτερεύοντες κλάδους. Το έτος 924 δεν υπάρχει πλέον αυτοκράτορας στη Δύση. Το αυτοκρατορικό ιδεώδες δεν είχε πεθάνει, αλλά κανείς ηγεμόνας δεν ήταν σε θέση να διεκδικήσει το αυτοκρατορικό στέμμα. Η άνοδος ενός σαξωνικού οίκου στον αυτοκρατορικό θώκο επέτρεψε μια νέα *renovatio imperii* και δημιούργησε ένα νέο πολιτικό μόρφωμα : την Αγία Αυτοκρατορία, που θα διατηρηθεί έως το 1806. Επρόκειτο εκ πρώτης όψεως για μια απλή μίμηση της καρολίγγειας αυτοκρατορίας, της οποίας δανείστηκε το πολιτικό της πρόγραμμα.

Μια νέα αυτοκρατορία

Τα βασίλεια που προέκυψαν από την αποδιάρθρωση της καρολίγγειας αυτοκρατορίας, επανήλθαν στην παλαιά συνήθεια της εκλογής του ηγεμόνα από τους ισχυρούς άρχοντες του βασιλείου. Αυτοί δεν επέλεξαν απαραίτητα έναν απόγονο της καρολίγγειας οικογένειας. Έτσι εξελέγη ο Βόσων ως βασιλιάς της Προβηγκίας, ο νόθος Αρνούλφ ως ηγεμόνας της Γερμανίας, και ο κόμης Εντ, από την οικογένεια των Ροβερτίδων, βασιλιάς στη Δυτική Φραγκία (Γαλλία). Κανείς όμως απ' αυτούς δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τους ισχυρούς που τον είχαν εκλέξει. Στις διάφορες μικρότερες εδαφικές ηγεμονίες (πριγκιπάτα) που κυβερνούσαν, οι ισχυροί άρχοντες ασκούν τα βασιλικά δικαιώματα ως κόμητες ή ως δούκες, και επιταχύνουν κατά συνέπεια την πολιτική αποδιάρθρωση της Δύσης.

Το 918, ο Ερρίκος δούκας της Σαξωνίας, που αργότερα πήρε την ονομασία ο Πουλολόγος, εκλέγεται βασιλιάς της Γερμανίας, και ενισχύει τον θρόνο του καταπολεμώντας τους Σλάβους και τους Ούγγρους. Η Γερμανία δεν είχε τότε πολλές πόλεις και η ύπαιθρος ήταν εκτεθειμένη στις ουγγρικές εισβολές. Ο Ερρίκος ίδρυσε πόλεις-οχυρά, όπως το Μέρσεμπουργκ (Mersebourg) και υποχρέωνε τους χωρικούς να συγκεντρώνονται σ' αυτές.

Το 936, τον διαδέχεται ο γιός του Όθων ο Α΄, που ενισχύει τη βασιλική εξουσία καταπνίγοντας τις εξεγέρσεις των ισχυρών, πολεμώντάς για πέντε χρόνια (936-941)

εναντίον του δούκα της Βαυαρίας, του δούκα της Φρανκονίας, και του δούκα της Λωραίνης. Στα μεγάλα δουκάτα τοποθετεί ως επικεφαλής, μετά την επικράτησή του, μέλη της οικογένειάς του : στη Βαυαρία τον αδελφό του, στη Λωραίνη και στη Φρανκονία τους γαμπρούς του, στη Σουηβία τον γιό του. Το κύριο πολιτικό του στήριγμα ήταν οι επίσκοποι, στους οποίους μεταβιβάζει συχνά την πολιτική του εξουσία και τους οποίους διορίζει ο ίδιος. Επιπλέον στα διάφορα δουκάτα τοποθετούνταν οι παλατινοί κόμητες, αξιωματούχοι που ελέγχονταν από τον αυτοκράτορα και τον αντιπροσώπευαν σε θέματα δικαιοσύνης και διαχείρισης των βασιλικών γαιών. Ο Όθωνας θεωρούσε τον εαυτό του διάδοχο του Καρλομάγνου και πολέμησε τους Σλάβους και τους Ούγγρους, τους τελευταίους μάλιστα νίκησε οριστικά στη μάχη του Λεχφέλντ (Lechfeld) το 955.

Ο Όθων Α΄, ο «Μέγας» επιβλήθηκε στους βασιλιάδες της Βουργουνδίας και της Βοημίας, και κυριεύσε το βασίλειο της Ιταλίας. Η Ιταλία, μετά την κατάρρευση του Καρολίγγειου κράτους, είχε αποδιάρθρωθεί πολιτικά και είχαν αναδυθεί φεουδαρχικές ηγεμονίες : στην Κεντρική Ιταλία, το δουκάτο του Σπολέτο και της Τοσκάνης, ενώ στη Ρώμη την εξουσία είχαν οι μεγάλες αριστοκρατικές οικογένειες, που ήλεγχαν την εκλογή του πάπα. Στον Βορρά, διατηρούνταν το βασίλειο της Λομβαρδίας, το οποίο διεκδικούσαν πολλοί μνηστήρες. Η χήρα του βασιλιά Λοθαρίου, Αδελαΐδα, κάλεσε τον Όθωνα για να απομακρύνει τον διεκδικητή Μπερεγγάριο, το 951.

Το 961 ο πάπας Ιωάννης ο Β΄ προσκάλεσε τον αυτοκράτορα στη Ρώμη για να καταπνίξει μια εξέγερση των ρωμαίων αρχόντων που είχαν στραφεί εναντίον του. Στις 2 Φεβρουαρίου του 962, ο Όθωνας ανακηρύσσεται αυτοκράτορας στη Ρώμη. Αποκαθίσταται, έτσι, εκ νέου η Αυτοκρατορία στη Δύση. Στο εξής οι βασιλιάδες της Γερμανίας θα φέρουν τρία στέμματα: το *αργυρόν* για τη Γερμανία, το *σιδηρόν* για την Ιταλία και το *χρυσόν*, για την αυτοκρατορία.

Ο μοναχός Βιδουκίνδος (Widukind) σύγχρονος του αυτοκράτορα Όθωνα, έγραψε γι' αυτόν: *Είχε ένα εντυπωσιακό μέγεθος, κατάλληλο για το βασιλικό αξίωμα. Πλούσια κόμη, γκρίζα λαμπερά μάτια, ικανά να κοιτάζουν με την πιο διειδυτική ματιά. Το πρόσωπό του ήταν ερυθρό και διατηρούσε, αφήνοντας την παλιά μόδα, γένια. Το στήθος του ήταν τριχωτό, σαν το στήθος ενός λιονταριού* (Βιδουκίνδος, *Ιστορία των Σαξόνων*, II).

Η αποτυχία της οικουμενικής μοναρχίας

Ο Όθων ήθελε να επιβάλει την εξουσία του και στην Εκκλησία, υιοθετώντας την πολιτική του «καισαροπαπισμού» την οποία είχε ακολουθήσει και ο Καρλομάγνος. Το 962 θέτει υπό αυτοκρατορικό έλεγχο την εκλογή του πάπα, και απαιτεί εκ μέρους του έναν όρκο πίστεως. Επεκτείνοντας την εξουσία του προς τη Νότιο Ιταλία, αναζητά και επιτυγχάνει την αναγνώρισή του και εκ μέρους της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας : το 972 ο γιός του νυμφεύεται τη βυζαντινή πορφυρογέννητη πριγκίπισσα Θεοφανώ.

Όταν πέθανε, το 973, ήταν ο ισχυρότερος ηγεμόνας στη Δύση.

Οι διάδοχοί του δυσκολεύτηκαν να συνεχίσουν το έργο του.

Ο Όθων ο Β΄ (973-983) δεν χαρακτηρίστηκε από κάποιο ιδιαίτερο έργο. Ακολούθησε η αντιβασιλεία της Θεοφανούς, και μόνο ο Όθων ο Γ΄, (996-1002) επιχείρησε να δημιουργήσει μια οικουμενική αυτοκρατορία, συνασπίζοντας υπό την εξουσία του, τα διάφορα βασίλεια. Μετατρέπει σε έδρα της αυτοκρατορίας την πόλη της Ρώμης, εγκαθιστώντας ως πάπα ένα πρόσωπο της επιλογής του, τον Γερβέρτο του Οριγιάκ (Gerbert d'Aurillac) το 999, με το όνομα του Σιλβέστρου του Β΄. Το όνομα αυτό ήταν μια αναφορά στον πάπα Σιλβέστρο τον Α΄, πάπα της εποχής του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου του Μέγα, του πρώτου χριστιανού αυτοκράτορα. Αλλά το αυτοκρατορικό όνειρο δεν είχε γι' αυτόν συνέχεια. Οι εξεγέρσεις ξανάρχισαν στη Ρώμη, ο αυτοκράτορας πέθανε 22 ετών το έτος 1002, και ο Σιλβέστρος ο Β΄ ένα χρόνο αργότερα.

Το αυτοκρατορικό οικοδόμημα διατήρησε ωστόσο την αίγλη του. Αργότερα μάλιστα θα ονομαστεί «Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία» (Sacrum imperium romanum), ή «Αγία Γερμανική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία», και θα διατηρήσει τον χαρακτήρα ενός κράτους με οικουμενικές φιλοδοξίες. Θεωρούνταν το διάδοχο κράτος του Κωνσταντίνου του Μεγάλου και του Καρλομάγνου, και ο αυτοκράτορας είχε στην οικουμενική ιεραρχία μια θέση πάνω από τους απλούς βασιλιάδες. Ιερό καθήκον της αυτοκρατορίας ήταν να προστατεύει την Χριστιανοσύνη, με την οποία ήθελε να ταυτίζεται. Σε αυτό το πλαίσιο, στον πάπα ανατίθενται από τον αυτοκράτορα πνευματικά καθήκοντα.

Δυνάμεις και αδυναμίες της αυτοκρατορίας

Ο αυτοκρατορικός τίτλος ήταν ο πιο τιμητικός που έφερε ποτέ ένας μονάρχης στη Δύση. Κατά τον 10^ο και τον 11^ο αιώνα, ο τίτλος αυτός καθιερώνει ένα πρωτείο και συμβολίζεται από το «κλειστό στέμμα», την κορόνα, σύμβολο της απόλυτης εξουσίας. Η Εκκλησία, αλλά κυρίως η γερμανική ιεραρχία της, αποτελούσε το κυριότερο στήριγμά του αυτοκράτορα. Οι επίσκοποι διορίζονται και ανακαλούνται από τον αυτοκράτορα, αλλά τοποθετούνται επικεφαλής ηγεμονιών, απολαμβάνουν ένα καθεστώς αυτονομίας ως προς τους κρατικούς αξιωματούχους (immunitates), και ασκούν οι ίδιοι την εξουσία του κόμη.

Παρά τις οικουμενικές βλέψεις της, η αυτοκρατορία δεν διέθετε πραγματική εξουσία έξω από τα σύνορά της, με εξαίρεση τη Φραγκία, για ένα χρονικό διάστημα κατά τον 10^ο αιώνα. Η ανάγκη διατήρησης της αυτοκρατορικής ηγεμονίας στην Ιταλία, υποχρέωνε τους γερμανούς αυτοκράτορες να διασχίζουν αυτήν την χώρα, για να τη διατηρούν υπό τον έλεγχό τους, αφού οι Ιταλοί, και ιδίως οι πόλεις τους, εξεγείρονταν συστηματικά εναντίον των αυτοκρατόρων. Ο ίδιος ο Όθωνας, χρειάστηκε να διασχίσει τις Άλπεις τρεις φορές για να καταπνίξει εξεγέρσεις, και την τρίτη φορά έφθασε στο σημείο να αποκεφαλίσει ή να τυφλώσει τους υπεύθυνους των δημοτικών διαμερισμάτων της πόλης της Ρώμης. Η Ιταλία δεν θα μπορέσει να απελευθερωθεί, ουσιαστικά, από την γερμανική ηγεμονία, παρά τον 19^ο αιώνα.

Οι φεουδάρχες στη Γερμανία κέρδισαν τόσο σε ανεξαρτησίες που περιόριζαν ουσιαστικά την μοναρχική εξουσία, και οδήγησαν εντέλει στην πολιτική κατάτμηση της Γερμανίας.

Η διαδοχή του Όθωνα του Γ' υπήρξε δύσκολη, και τελείωσε το 1024 με την ανάδειξη μιας νέας δυναστείας, των Σάλιων της Φραγκονίας. Η αυτοκρατορία τότε περιορίστηκε στις γερμανικές γαίες της. Στην αυτοκρατορία συγκαταλεγόταν και η Ιταλία, αλλά με πολλούς περιορισμούς. Ο αυτοκράτορας Κορράδος ο Γ', προσάρτησε το βασίλειο της Βουργουνδίας (ονομαζόμενο επίσης της Αρλ, από το όνομα της πόλης Αρλ, σήμερα στη Ν. Γαλλία) το 1032. Το σύνολο, απείχε πολύ από το εδαφικό μέγεθος της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου.

Στα ίδια τα εδάφη της αυτοκρατορίας, ο αυτοκράτορας έχει ουσιαστικά περιορισμένα μέσα δράσης. Οι αυτοκρατορικές δυναστείες διαρκούν λίγο και δεν υπερισχύει η αρχής της κληρονομικότητας. Οι μέλλοντες ηγεμόνες εκλέγονται ως «Βασιλείς των Ρωμαίων» από ένα σώμα πριγκίπων-εκλεκτόρων και καθιερώνονται, δηλαδή χρίζονται, από τον πάπα (γι' αυτόν τον λόγο η αυτοκρατορία ονομάζεται αγία). Για

να εξασφαλίζουν όμως την υποστήριξη των ισχυρών, οι αυτοκράτορες είναι υποχρεωμένοι να τους εκχωρούν βασιλικά δικαιώματα. Αποτέλεσμα αυτής της υποχρέωσης ήταν οι ισχυροί ηγεμόνες (Fürsten) να συντελούν στην εξασθένηση της αυτοκρατορίας. Και τέλος η υποχρέωση του αυτοκράτορα να χρίζεται στη Ρώμη από τον πάπα, θα τον κάνει, αργότερα, να εξαρτηθεί από την παπική εξουσία που θα τείνει να ανεξαρτητοποιείται.